

(มาตรา 1282) ความรับผิดชอบของสมาชิกในสมาคมแต่ละคนจำกัดเพียงจำนวนเงินค่าบำรุงที่สมาชิกนั้นค้างชำระอยู่ (มาตรา 1290) เท่านั้น

6. มูลนิธิได้รับอำนาจแล้ว มูลนิธินี้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 81 บัญญัติว่า "มูลนิธินี้ขึ้นไว้แก่ทรัพย์สินอันจัดสรรไว้เป็นแผนก เพื่อนำไปเพื่อกิจการ การศาสนา วิทยาศาสตร์ วรรณคดี ฯลฯ เพื่อสาธารณประโยชน์อื่น ๆ และไม่ใ้หมายค่ากำไร" และมีบัญญัติโดยละเอียดจนถึงมาตรา 97 ดังนั้นจึงจะได้แยกอธิบายไว้ในบทที่ 6

บทที่ 2

สิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคล

นิติบุคคล คือ บุคคลที่กฎหมายกำหนดขึ้น ดังนั้นจึงมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เช่น มีสัญชาติ มีภูมิลำเนา เป็นลูกหนี้ เป็นเจ้าหนี้, เข้าค่าเป็นค้ำความในศาลเป็นโจทก์หรือจำเลย ฯลฯ ได้ ดัง ป.พ.พ. มาตรา 70 บัญญัติว่า "...นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เหมือนบุคคลธรรมดา..."

ตัวอย่าง 1) มีสิทธิออกใบกำกับสิทธิในที่ดินตาม ป.พ.พ. มาตรา 1382 ได้แต่ต้องนับการครอบครองเท่านั้นเป็นนิติบุคคลเป็นต้นไป

พ.ร.บ. มีสิทธิอิสลาม พ.ศ. 2490 มาตรา 5 ให้มีสิทธิซึ่งได้จดทะเบียนก่อนพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว เป็นนิติบุคคล หมายความว่า ให้เป็นนิติบุคคลนับแต่วันที่ได้จดทะเบียนเป็นต้นไป ดังนั้นจะถือว่ามีการยกที่ดินให้มีสิทธิก่อนการจดทะเบียนย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะการให้ต้องมีผู้รับ (ฎีกาที่ 239/2514)

2) กระทรวงการคลังฟ้องคดีตามสัญญาที่ผู้อำนวยการโรงงานยาสูบทำไป โดยรับมอบอำนาจจากกระทรวงการคลังได้ (ฎีกาที่ 470/2501)

3) เทศบาลเป็นนิติบุคคล นายกเทศมนตรีมีอำนาจฟ้องคดี ซึ่งเทศบาลเป็นโจทก์ และใช้ชื่อแห่งหมายได้ (ฎีกาที่ 538/2493)

4) ห้างหุ้นส่วนมอบให้หุ้นส่วนจำพวกจำกัดความรับผิดชอบหนึ่งกระทำการแทนห้าง เมื่อหุ้นส่วนผู้นั้นได้ทำสัญญาขายปอให้แก่โจทก์ในนามห้างหุ้นส่วน ห้างหุ้นส่วนต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ตามสัญญาที่หุ้นส่วนได้ทำไว้นั้น (ฎีกาที่ 1880/2514)

5) ไม่มีบทกฎหมายใดที่ห้ามนิติบุคคลมิให้เป็นผู้จัดการมรดก ดังนั้นถ้าไม่ขัดกับวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งของนิติบุคคลนั้น ศาลตั้งวัดที่จะได้รับมรดกตามพินัยกรรมเป็นผู้จัดการมรดกได้ โดยเจ้าอาวาสแสดงความประสงค์แทนตาม ป.พ.พ.มาตรา 75 (ฎีกาที่ 1127/2524)

6) ศาลพิพากษาปรับนิติบุคคล (บริษัทจำกัด) ฐานขนย้ายข้าว นิก พ.ร.บ.สำรวจและห้ามกักกันข้าว ฯ ได้ (ฎีกาที่ 219/2500)

ถึงแม้กฎหมายจะบัญญัติให้นิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกับบุคคลธรรมดาแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากนิติบุคคลเป็นเพียงบุคคลที่กฎหมายกำหนดขึ้น ไม่มีชีวิตจิตใจอย่างบุคคลธรรมดา และการจัดตั้งนิติบุคคลต้องอยู่ในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ที่ประสงค์ของการจัดตั้งนั้น ดังนั้นสิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคลจึงถูกจำกัดมากกว่าบุคคลธรรมดา คือ

1. ตาม ป.พ.พ. มาตรา 70 ที่ว่า "... นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกับบุคคลธรรมดา เว้นเสียแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งว่าโดยสภาจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น" ดังนั้นการใดที่เป็นสิทธิและหน้าที่เฉพาะแก่บุคคลธรรมดา การนั้นนิติบุคคลย่อมไม่อาจมีสิทธิหรือหน้าที่ได้ เช่น การหมั้น, การสมรส, การเป็นบิดามารดากับบุตร, บุตรบุญธรรม, การรับราชการทหาร สิทธิเลือกตั้ง ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

2. ตาม ป.พ.พ. มาตรา 69 ที่ว่า "นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ต้องตามบทบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมายภายในขอบวัตถุประสงค์ที่ประสงค์ของตน ถึงแม้กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง" ดังนั้นสิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคลจึงถูกจำกัดอยู่ภายในขอบวัตถุประสงค์ที่ประสงค์ของตนที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งด้วย หากการดำเนินงานของนิติบุคคลอยู่ในขอบวัตถุประสงค์ ก็ย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ อันเกิดจากการนั้น แต่ถ้าเป็นการนอกขอบวัตถุประสงค์แล้ว นิติบุคคลย่อมไม่มีสิทธิ

หรือหน้าที่ตามกฎหมายที่จะกระทำการนั้น

ตัวอย่าง 1) นิติบุคคลอาจมีขึ้นได้โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายอื่นก็ได้ ตาม พ.ร.บ. จัดการสุขาภิบาลตามหัวเมืองมณฑลให้สุขาภิบาลมีกรรมสิทธิในเงินคังระบุไว้ได้ เช่น บุคคลตามกฎหมาย ซึ่งอาจจะถือได้ว่า สุขาภิบาลเป็นนิติบุคคล เพื่อการมีสิทธิในเงินคังกล่าวแล้วก็ได้ แต่เมื่อ พ.ร.บ. ได้กำหนดไว้ให้สุขาภิบาลมีสิทธิแต่เพียงเกี่ยวกับเงินที่จะพระราชทานให้เท่านั้นแล้ว สุขาภิบาลก็ย่อมไม่มีสิทธิแสวงหาประโยชน์ในทางอื่นอย่างเช่นบุคคลธรรมดา

สุขาภิบาลไม่มีสิทธิเข้าจับจองที่ดินถือเอาเป็นกรรมสิทธิ เพราะอยู่นอกขอบวัตถุประสงค์ แม้จะถือว่าสุขาภิบาลเป็นนิติบุคคลก็เป็นการกระทำที่เป็นโมฆะ เสียเปล่าใช้ไม่ได้

เมื่อสุขาภิบาลไม่มีสิทธิในที่ดินที่อ้างว่าจับจองยึดถือกรรมสิทธิแล้ว แม้เทศบาลได้รับใบอนุญาตการมาแล้ว ก็ย่อมไม่มีสิทธิในที่ดินนั้น (ฎีกาที่ 995/2491)

2) แม้อธิบดีกรมไปรษณีย์โทรเลขเป็นผู้แต่งตั้งประธานกรรมการขึ้นเป็นผู้ดำเนินงานองค์การสงเคราะห์ราชการกรมไปรษณีย์โทรเลข (อ.ส.ค.) พร้อมด้วยคณะกรรมการและ อ.ส.ค. จัดตั้งร้านค้าขึ้นจำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภคช่วยเหลือข้าราชการในกรมไปรษณีย์โทรเลข แต่การดำเนินงานของ อ.ส.ค. มีได้ซึ่งงบประมาณแผ่นดิน และกรมไปรษณีย์โทรเลขมีควมวิญญูที่ประสงค์ในการประกอบการค้า ร้านค้า อ.ส.ค. จึงไม่ใช่ราชการของกรมไปรษณีย์โทรเลข กรมไปรษณีย์โทรเลขหากต้องรับผิดชอบในหนี้สินของร้านค้า อ.ส.ค. ไม่ (ฎีกาที่ 1852/2516)

3) กองทัพบกมีหน้าที่เตรียมกำลังกองทัพบก และป้องกันราชอาณาจักร ไม่มีวัตถุประสงค์ในการประกอบการค้า แม้มณฑลทหารบกจะเป็นหน่วยราชการของกองทัพบก และผู้มีอำนาจมณฑลทหารบกอนุมัติให้ตั้งร้านค้าสวัสดิการขึ้นเพื่อช่วยเหลือค่าครองชีพทหารชั้นผู้น้อย ร้านค้าสวัสดิการนั้นก็ไม่ใช่ราชการของกองทัพบก กองทัพบกจึงไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินของร้านค้าสวัสดิการด้วย (ฎีกาที่ 1076/2515)

4) กรรมการสหกรณ์ลงมติให้กระทำกรนอกขอบเขตวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ กรรมการก็ต้องรับผิดชอบส่วนตัว (ฎีกาที่ 1354/2508)

5) บริษัทจำกัมีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างและไค้ขายที่ดินและสิ่งปลูกสร้างนั้นไปเมื่อไค้กำไร กำไรมันต้องนำมาคำนวณเพื่อเสียภาษีตามประมวลรัษฎากร มาตรา 65,65 ทวิ, และ 65 ทริคัย เพราะถือว่าการซื้อขายทรัพย์สินดังกล่าวเป็นกิจการอยูภายในขอบวัตถุประสงค์ของบริษัท จึงเป็นกำไรที่ไค้มาเนื่องจากกิจการของบริษัท (ฎีกาที่ 456-457/2509)